

стало землеробством. Надалі політика Ордену призведе до заміни натурального оброку натуральною рентою.

Пруський нобілітет обіцяв активно боротися проти можливої зради Ордену, тобто проти визвольних рухів. Змістом наступної, Третьої, статті прусський нобілітет забороняв вступати з іншими державами в союзи, спрямовані проти Ордену: «... что они не будут заключать с каким-либо христианином или язычником договора [о] союзе и заговоре» [2, с. 388]. Пруській стороні угода важила участі на боці Ордену у його конфліктах: «во все походы их придут, как следует готовые и вооруженные по мере своих возможностей» [2, с. 388].

Таким чином, особиста свобода незначної частини прусів важила остаточною і безапеляційною заборони язичництва (народного волевиявлення в питанні керівної ідеології) і заміни його християнством, що несла в собі, по суті, навантаження додаткового експлуатуючого початку (церковна десятина); умов оброку, необмеженої влади завойовників в питанні зовнішньої політики, протекціонізму в економічних питаннях для орденців, воєнної повинності. Але, слід пам'ятати, що в обстановці безперервних воєн і свавілля рицарів і така свобода, і для цієї частини прусів, знаходилась під постійною загрозою і носила відносний характер. Так, вже повстання прусів 1260-1270 рр. змінило радикально ситуацію. Орден позбавляв прусів свободи. Землю проголошено власністю Ордену. Тільки незначній частині відданих завойовникам нобілей пожалували землю і включали їх до ряду служилих феодалів. Отже, спостерігаємо вимушену, тотальну асиміляцію через посилений наступ орденців: германізація за сценарієм папської курії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Древняя Российская история от начала российского народа до кончины великого князя Ярослава I или до 1054 года, сочиненная Михайлом Ломоносовым, статским советником, профессором химии и членом Санкт-Петербургской императорской и королевской шведской академии наук. // Ломоносов М.В. Полное собрание сочинений. - М.-Л.: Из-во Академии Наук СССР, - 1952. - Т. 6. - С. 10.
2. В.Т.Пашуто. Хрибургский (Кишпорский) договор 1249 г. как исторический источник. // Проблемы источниковедения VII. - Москва, 1959. - с.357-390.

УДК 377:371(4)

СТАНДАРТИЗАЦІЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ ЯК УМОВА ПІДГОТОВКИ ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНОГО ВИРОБНИЧОГО ПЕРСОНАЛУ

Дупак Н.В.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
докторант Інституту педагогіки і психології
професійної освіти АПН України.

У статті аналізуються функції стандартизації у підготовці висококваліфікованого виробничого персоналу, вимоги ринку праці щодо підготовки майбутнього виробничого персоналу, виявлення сучасних світових тенденцій стандартизації.

У нових соціально-економічних умовах перед професійною освітою постають принципово нові задачі. В українських документах сформульовані головним чином задачі, пов'язані з виживанням в Україні нового демократичного суспільства і впровадженням механізмів ринкової економіки. Насамперед очевидною є проблема подолання структурної диспропорції між системою професійної освіти і потребами суспільства. Шлях до подолання невідповідностей полягає в цілеспрямованій трансформації системи професійної освіти в якісно нову систему підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації виробничих кадрів, що була б досить ефективною і результативною для виконання основних задач, а саме:

- забезпечувати громадянам України можливість реалізації конституційного права на одержання професійної кваліфікації відповідно покликання і здібностей; перепідготовку і підвищення кваліфікації;
- задовольняти поточні і перспективні потреби країни в кваліфікованих і конкурентоздатних робітниках та службовцях;
- сприяти державній політиці зайнятості населення в умовах ринкової економіки.

Одним з найважливіших напрямків удосконалення змісту професійної освіти є створення державних стандартів другого покоління. Корінне поліпшення якості підготовки кваліфікованих працівників в установах початкової професійної освіти потребує об'єднання зусиль академічного і педагогічного співтовариства, держави, підприємницьких кіл.

Метою даної публікації є аналіз функції стандартизації у підготовці висококваліфікованого виробничого персоналу, вимог ринку праці щодо підготовки майбутнього виробничого персоналу, виявлення сучасних світових тенденцій стандартизації.

В Україні проводиться певна науково-методична, організаційно-педагогічна, нормативно-правова робота, спрямована на розробку державного стандарту професійної освіти. Першим кроком на цьому шляху стало прийняття «Концепції державних стандартів професійно-технічної освіти», розробленої Міністерством освіти України і Відділенням педагогіки і психології професійно-технічної освіти АПН України відповідно до вимог Закону України «Про освіту», «Про професійно-технічну освіту», інших законодавчих актів України. У Концепції враховується вітчизняний досвід підготовки кваліфікованих виробничих кадрів у професійних навчальних закладах, досвід розвитку професійної освіти в період реформування економіки в країнах Східної і Центральної Європи, а також досвід країн з розвинутою ринковою економікою. Як зазначено в Законі «Про професійно-технічну освіту» (ст. 32): «Державний стандарт професійно-технічної освіти це сукупність державних вимог до змісту професійно-технічної освіти, рівня кваліфікації випускника професійно-технічного навчального закладу, основних обов'язкових засобів навчання й освітнього рівня випускників [3, 283]. Також перераховані складові цього стандарту. У 2000 році розроблено перший проект моделі державного стандарту професійної освіти. За останні три роки, вченими і практиками в галузі професійної освіти напрацьовано солідний науковий матеріал відносно теоретичного обґрунтування змісту, принципів розробки освітніх стандартів. Як бачимо, сьогодні в Україні фактично створена нормативно-правова і теоретична основа стандарту. Тому є всі підстави вважати, що проблема розробки стандарту професійної освіти знаходиться не стільки в площині теоретичних досліджень, скільки в площині її практичної реалізації.

Стандарт освіти - не ціль, а засіб, що визначає напрямки і межі використання змісту освіти як основи професійного розвитку особистості на різних ступінях навчання. Зміст освіти певного рівня і спрямованості визначають освітні програми, яких досить багато. При цьому програми професійної освіти (у тому числі вищої) мають бути спрямовані на розв'язання задач послідовного підвищення професійного і загальноосвітнього рівнів, підготовку фахівців відповідної кваліфікації. Обов'язковий мінімум змісту кожної основної загальноосвітньої програми або основної професійної освітньої програми (по конкретній професії, спеціальності) встановлюється відповідним державним освітнім стандартом. Прийняття науково обґрунтованих стандартів, з урахуванням сучасних і перспективних потреб суспільства, інформаційно-технічних досягнень, буде сприяти забезпеченню державного впливу на рівень професійної кваліфікації виробничих кадрів у різних галузях промисловості, сільського господарства й сфери обслуговування, а також державного контролю за дотриманням необхідного змісту і якості професійно-технічної освіти в ПТНЗ різних типів, профілів і форм власності [2, 69-70].

Головною метою державної політики в галузі освіти сьогодні є: підвищення ефективності діяльності підсистем освіти, усвідомлення освіти як сфери освітніх послуг і всіляке підвищення їхньої якості. Вимоги до фахівців, пропоновані сучасною економікою, відомі. Це фундаментальна підготовка, що сприяє кращій адаптації випускників вузів до ринкових умов, знання інформаційних технологій, володіння поза залежністю від спеціальності основами економіки, права, менеджменту і т.д. Але при усій важливості конкрет-

них напрямків головним у професійній освіті залишається удосконалювання якості підготовки фахівців. Необхідно знати думку по цьому питанню не тільки фахівців вищої школи і науки, але в першу чергу представників бізнесу, для яких готуються кадри. Важливі також механізми відновлення зв'язку системи освіти з виробництвом, економікою в цілому, форми і методи підвищення якості навчання. Що потрібно зробити, щоб спільна робота починалася на більш ранніх етапах з моменту розробки стандарту змісту освіти по кожній спеціальності. Іншими словами, бізнес повинний дати орієнтир - чому навчати, які знання потрібні зараз сучасній економіці.

У сучасних умовах значно змінюються роль, місце і функції кадрів із середньою професійною освітою. Це пов'язано насамперед з модернізацією виробництва і соціальної сфери, що відповідає підвищенням затребуваності і якісним відновленням змісту праці практикоорієнтованих працівників. Найважливішою тенденцією розвитку сучасного виробництва є його автоматизація, широке застосування гнучких комп'ютеризованих технологій. Змінюється процес організації і керування виробництвом, у якому усе більшого значення набувають засоби і методи автоматизованої обробки, пошуку передачі інформації. Підвищується потреба в практикоорієнтованих кадрах високої кваліфікації, здатних виконати широкий спектр функцій, включаючи експлуатацію, підтримку, ефективну діагностику і відновлення працездатності складних технічних систем, контроль за ходом виробничого процесу, техніко-економічний аналіз різних варіантів роботи устаткування, обслуговування управлінських процесів.

При високій гнучкості автоматизованого виробництва професійна діяльність набуває усе більш технологічного характеру, вимагає високої дисциплінованості в роботі, чіткого дотримання заданих умов, відповідальності працівників за прийняті рішення і кінцеві результати праці, розуміння закономірностей технологічного процесу в цілому. Насичення економіки висококваліфікованими практикоорієнтованими кадрами дозволить сформувати необхідний рівень технологічної культури виробництва, підвищити ефективність виробничого процесу і якість продукції.

Вимога відповідності стандартів професійної освіти потребам сучасної економіки у підготовці висококваліфікованого виробничого персоналу, є світовою тенденцією. За даними Всесвітньої торговельної організації (ВТО), частка послуг у світовому валовому продукті складає більш 60%. Європейська комісія повідомила, що в 1996 р. частка послуг у ВВП країн ЄС була на рівні 62%. При цьому відзначається значне відставання від названих показників частки послуг у світовій торгівлі—близько 20%. Цей дефіцит пояснюється, з одного боку, наявністю різного роду бар'єрів, включаючи правові обмеження, що перешкоджають доступу послуг на ринок, з іншого боку - нестачею або невисоким рівнем відповідних стандартів, що забезпечували б, як і у випадку матеріальних продуктів, експорт послуг і торгівлю ними. З огляду на зазначені фактори, Федеральне міністерство освіти і досліджень Німеччини виступило з проектом «Стандарти на послуги для глобальних ринків». Головним координатором проекту призначений Німецький інститут стандартизації (DIN). У здійсненні проекту приймають також участь вищі навчальні заклади і науково-дослідні інститути. Перший етап реалізації проекту передбачає, в основному, виявлення потреб у розробці стандартів і включає чотири ключові теми:

- **сфера комунальних послуг.** За своїм обсягом і функціями — це каталізатор розвитку всього народного господарства країни;

- **освітні послуги:** підвищення кваліфікації і післядипломна освіта. Їхнє значення в економіці країни підкреслює той факт, що щорічний попит у даній сфері послуг досягає 70 млрд марок;

- **послуги по створенню виробничої інфраструктури.** Дослідження в цій галузі націлені

насамперед на методи і підходи до створення ефективних інноваційних процесів стандартизації. Надалі буде створена основа для розробки галузевих стандартів, наприклад для підприємства з виробництва інформаційного і комунікаційного устаткування;

- **електронна торгівля й електронний бізнес.** Проводиться дослідження можливостей розробки стандартів на послуги в галузі електронної торгівлі.[4, 620]

Проблема якості освіти існувала завжди. Зараз вона надзвичайно загострилася не тільки в Україні, але й в усьому світі. При цьому немає чітких критеріїв поняття «якість освіти». Зазначимо особливу роль сфери освіти, що визначається, по-перше, специфічним місцем освіти в системі суспільного розподілу праці. Це єдина галузь, що задовольняє запити населення в освітніх послугах і спеціалізується на відтворенні головної продуктивної сили суспільства - кваліфікованих працівників для всіх галузей матеріального і нематеріального виробництва... По-друге, рівень освіти населення виступає одним з головних показників добробуту народу країни.

Характерною рисою сучасності стає розвиток малого підприємництва. При цьому істотно змінюються вимоги до працівників: вони повинні мати широкий професійно-кваліфікаційний профіль. Ці тенденції вплинуть на розвиток професійної освіти, що буде орієнтуватися на становлення соціально і професійно активної особистості, яка володіє високою компетентністю, мобільністю і професіоналізмом.

Як свідчить досвід розвинутих країн, стрижневим питанням стандарту є професійно-кваліфікаційна структура. Ринкова економіка має потребу в робітниках за різним типом кваліфікації. Тому виникла необхідність створення нової професійно-кваліфікаційної структури й організації диференційованого підходу до підготовки кадрів за різними видами кваліфікації. Основними елементами в цій структурі є державний перелік професій для підготовки кваліфікованих робітників і кваліфікаційні характеристики випускників відповідно професіям цього переліку. Кваліфікаційна характеристика випускника професійно-технічного навчального закладу - це сукупність вимог, що визначають його професійні знання, уміння і навички. Вона є описовою моделлю професії і позначає кінцеві цілі професійної підготовки. Кваліфікаційна характеристика випускника розробляється на основі галузевої кваліфікаційної характеристики професії і визначає загальні, інтегровані вимоги до знань, умінням і навичкам випускника за професією відповідного рівня кваліфікації (розряду, класу, категорії) [1,3].

Сьогодні через високу рухливість кон'юнктури ринку, кожній людині упродовж життя прийдеться часто змінювати не тільки місце роботи, але й професію. Розвиток виробничих технологій призвів до істотної зміни кваліфікаційних вимог до працівників. Окрім професійних знань і умінь, затребуваними стали професійно значимі якості, одним із яких є самостійність. Таким чином, сучасною світовою тенденцією стандартизації є установка на удосконалювання якості професійної освіти, що означає досягнення відповідності різноманітним і суперечливим потребам (особистості, суспільства, держави). Світ праці і ринок робочої сили з їхніми інституціональними структурами, механізмами й інструментами пред'являє професійній школі свої запити. Це припускає, що роботодавці стають суб'єктами розробки освітньої політики й освітніх стандартів. Процеси створення стандартів повинні ставати «проникними» для них.

Підводячи підсумок, слід зазначити, що стандартизація професійної освіти передбачає, насамперед, нововведення в галузі підготовки кваліфікованих робітників, а саме - істотне розширення цілей професійної освіти, тобто поряд з навчанням конкретній спеціальності передбачається широкопрофільна підготовка, необхідна для самостійної взаємодії зі світом професійної праці. Кваліфікований робітник повинен уміти виконувати роботу за суміжними спеціальностями, гнучко пристосовуватися до нових технологій виробництва, а при необхідності - опанувати і нову кваліфікацію. Разом з тим, процес отримання освіти, надбання знань - тривала, багаторічна, напружена праця.

Реалізація задач модернізації професійної освіти вимагає проведення інноваційної діяльності у широкому спектрі проблем функціонування і розвитку середньої професійної освіти, включаючи такі питання, як методологія формування змісту освіти, застосування нових технологій і засобів навчання, розвиток багатофункціональності навчальних закладів, формування і розвиток інноваційних освітніх установ, інтеграційні процеси в системі професійної освіти. Тому процес модернізації стандартів і змісту професійної освіти в цілому повинен бути спрямований на:

- визначення вимог роботодавців до підготовки професій з урахуванням прогнозування ринків праці й освітніх послуг;

- визначення вимог до вихідного рівня загальної освіти, вступаючих в установи початкової професійної освіти;
- представлення в стандартах діяльнісної та особистісно-орієнтованої складової змісту початкової професійної освіти;
- досягнення сучасної якості професійної освіти;
- забезпечення диференціації й індивідуалізації освіти на основі різноманіття установ професійної освіти і варіативності освітніх програм;
- залучення роботодавців, інших соціальних партнерів до рішення проблем професійної освіти, до розробки освітніх стандартів, що відповідатимуть вимогам ринкової економіки.

Сьогодні якість підготовки висококваліфікованого виробничого персоналу - стратегічна мета нації. Від того, як буде навчена, підготовлена, вихована наша молодь, залежить те, як буде надалі жити країна. На стандартизацію покладаються великі надії по удосконалюванню освіти в Україні. Проблеми і задачі, пов'язані з нововведеннями і модернізацією всієї системи професійної освіти виникають насамперед тому, що освіта в умовах стандартизації вимагає оволодіння новим педагогічним мисленням, що заперечує колишні суб'єктивні методи створення і використання навчально-методичних документів. Нові цілі і задачі професійної освіти роблять стандарти соціальним об'єктом. Соціальний аспект стандарту повинний бути відбитий у технологіях його розробки, експертизи і відновлення. До останнього часу, на жаль, був перенесений акцент на контроль за реалізацією стандартів, а не на їхнє дотримання (досягнення) як заданих норм якості. Остання обставина робить затребуваною нову (альтернативну) форму відсунутої в часі оцінки - моніторинг соціально-професійних кар'єр випускників, їхньої працевлаштованості на вітчизняних та іноземних ринках праці. Єдність діагностичного, соціального і кваліметричного початків у стандартизації професійної освіти, додасть їй характер живих та життєздатних структур, зробить стандарти «відомчими картами», але картами, що вміють читати всі користувачі стандартів, а в першу чергу його головні суб'єкти - студенти, викладачі, і соціальні партнери.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Концепція Державного стандарту професійно-технічної освіти // Професійно-технічна освіта. - 1998. - №2. - С.2-5.
2. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія /За ред. І.А.Зязюна. - К.: Віпол, 2000. - С.58-80.
3. Освіта України. Нормативно-правові документи. - К.: Міленіум, 2001. - 472с.
4. DIN-Mitteilungen+elektronorm. — 2000. — №9. — P. 617—622.

В статті аналізуються функції стандартизації в підготовке висококваліфікованого виробничого персоналу, вимоги ринку праці відносно підготовки сучасного виробничого персоналу, світові тенденції стандартизації.

Dupak N. V. In clause(article) functions of standardization in preparation of the highly skilled industrial personnel, the requirement of a labour market concerning preparation of the modern industrial personnel, world(global) tendencies of standardization are analyzed.

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ЗМІНИ В СУСПІЛЬСТВІ*

Крайнякова Е., Войтович С.,
Кошице, Словачія

Перш ніж розглянути процеси трансформації соціальних інститутів, необхідно коротко окреслити своє розуміння змісту та природи цих соціальних утворень, так як є досить очевидним, що саме ця проблематика залишається найменш дослідженою та дискусійною у вітчизняній соціології.

В попередню, тобто радянську, добу домінуючим або точніше єдиним соціальним